

Studeren met Open Bijbel

Bijbelstudie sectie voor de wat meer gevorderde Bijbellezer

De brief aan de Galaten

3. Wat de wet niet vermocht

De godsdienst van de Joden werd beheerst door de wet van Mozes, als het door God geschonken middel om heil te verkrijgen. Ook voor niet-Joden was de vervulling van de wet de aangewezen weg naar behoudenis. De apostelen en de allereerste leden van Christus' gemeente hebben de ingrijpende gevolgen van geloof in Hem met betrekking tot de inachtneming van de wet, niet meteen begrepen. Het was Paulus, de geroepen apostel voor de niet-Joden, die door Gods openbaring aan hem tot dat heldere inzicht van de ontoereikendheid van de wet als heilsmiddel is gekomen. En dat inzicht heeft hij uiteengezet in zijn brieven aan de gelovigen in Galatië en Rome.

De komst van Joden uit Jeruzalem in Antiochië, om een einde te maken aan een situatie die zij als ontoelaatbaar beschouwden, had een ernstige crisis in de gemeente tot gevolg. Tot dan toe waren de Joodse en niet-Joodse gemeentelieden gewend zonder voorbehoud met elkaar om te gaan, als gelijke kinderen van hun Vader in de hemel. Petrus, die al eerder naar Antiochië was gekomen – mogelijk als een vluchtoord na zijn wonderbaarlijke bevrijding uit de gevangenis in Jeruzalem – conformeerde zich aan deze dagelijkse gang van zaken. Het visioen van allerlei dieren, dat hij kreeg toen hij in Joppe (Jaffa) verbleef, en de daarmee verband houdende roeping van de Romein Cornelius en zijn huisgenoten, had hem immers geleerd “dat er bij God geen aanneming van de persoon is, maar onder elk volk is wie Hem vereert en gerechtigheid werkt, Hem welgevallig”, zoals hij later zelf zei (Hand 10:34,35).

Paulus schrijft dat de Joden die uit Jeruzalem waren gekomen “uit de kring van Jacobus waren” – wat niet hoeft te betekenen dat zij op diens aandringen daarheen waren gereisd. Hun kritiek op de christelijke Joden veroorzaakte een scheiding in de gemeente van Antiochië. Petrus trok zich terug van zijn gemeenschappelijke maaltijden met de ‘onbesnedenen’. Blijkbaar deed hij dat niet zo zeer vanuit de overtuiging dat wat hij deed verkeerd was, maar uit

vrees dat hij door anderen beschouwd zou worden als een overtreder van de wet. Het is begrijpelijk dat andere Joden zich door zijn voorbeeld lieten beïnvloeden. Het allerergste voor Paulus was, dat zelfs Barnabas, zijn trouwe metgezel en medearbeider in Cyprus en Galatië, zich in deze pijnlijke situatie door de stroom van emoties liet meesleuren. Om de prille gemeente een noodlottige splitsing te besparen, leek er maar één oplossing te zijn: de christelijke niet-Joden moesten bereid zijn zich te laten besnijden, en de voorschriften van Mozes inzake reine spijzen, de viering van bepaalde heilige dagen, enz. na te komen. Uit Paulus' verwijt aan Petrus kunnen we opmaken dat sommigen hier inderdaad aan wilden voldoen: "Indien u, die een Jood bent, naar heidens en niet naar Joods gebruik leeft, hoe kunt u dan de heidenen dwingen zich als Joden te gedragen?" (Gal 2:14).

Een rots in de branding

De enige die op dit uiterst hachelijke moment in de ontwikkeling van de vroege gemeente – ondanks alle onrust om hem heen – standvastig blijft, blijkt de apostel Paulus te zijn. Gelet op zijn verleden komt dit op het eerste gezicht wat merkwaardig over. Want vroeger had hij, zoals hij later bij zijn verhoor voor Agrippa zou vertellen, "naar de meest nauwgezette partij van onze godsdienst, als Farizeeër, geleefd" (Hand 26:5), en was zijn levenswijze, zoals hij later zou schrijven "naar de gerechtigheid van de wet onberispelijk" (Flp 3:5). Maar nu blijkt hij veel minder conservatief te zijn dan broeders die zijn strenge opleiding en levenswijze niet hadden gehad. De reden voor zijn standvastigheid verdient onze volledige aandacht, want zij kan ook ons in deze tijd veel leren.

Gods openlijke getuigenis

Wat betreft de uitwendige redenen voor Paulus' overtuiging dat hij "tot de prediking van het evangelie aan de onbesnedenen" geroepen was, speelde de verschijning van de Here op de weg naar Damascus een belangrijke rol. Met de woorden: "Ben ik geen apostel? Heb ik niet Jezus, onze Here, gezien?" (1 Kor 9:1), bewees hij zijn apostolaat tegenover hen die hem als minder dan de andere (echte) apostelen beschouwden. In de tweede plaats waren er ook de aanwijsbare genadegaven, die hij als apostel door oplegging van handen aan gemeenteleden kon geven. De schrijver van de brief aan de Hebreeën herinnert zijn lezers aan de wijze waarop zij overtuigd werden van het heil in Christus: "een heil, dat allereerst verkondigd is door de Here, en door hen, die het gehoord hebben, op betrouwbare wijze ons is overgeleverd, terwijl ook God getuigenis daaraan geeft door tekenen en wonderen en velerlei krachten en door de heilige Geest toe te delen naar zijn wil" (Heb 2:3,4). Als Paulus in zijn brief aan de Galaten ten stelligste ontkent dat hij het evangelie van welk mens dan ook heeft ontvangen, maar door directe openbaring van de Here, beschouwt hij zich duidelijk als één van hen die de heilsboodschap op directe wijze van de Here ontvingen, en deze ook op betrouwbare wijze aan anderen

hadden doorgegeven. In zijn eerste brief aan de Korintiërs, waarin hij het nodig achtte zijn apostolaat te verdedigen, verwijst Paulus naar dit getuigenis van de genadegaven die in de gemeente werkzaam waren: “gelijk het getuigenis aangaande Christus onder u bevestigd is, zodat u ten aanzien van geen enkele genadegave te kort komt” (1 Kor 1:6,7). Ditzelfde getuigenis had ook voor de gemeenten in Galatië van doorslaggevende betekenis moeten zijn. Dit blijkt uit de wijze waarop Paulus zijn vraag hierover stelt: “Dit alleen zou ik van u willen weten: Hebt u de Geest ontvangen ten gevolge van werken van de wet, of van de prediking van het geloof? ... Die u de Geest schenkt en krachten onder u werkt, doet Hij dit ten gevolge van werken van de wet, of van de prediking van het geloof?” (Gal 3:2,5). Kortom: door wie zijn de gaven van de Geest aan de lezers geschonken: door Paulus, die een evangelie vrij van wetnaleving verkondigt, of door hen die hem achterna zijn gereisd om hen over te halen de wet van Mozes na te leven? Als de gemeenteleden het vermogen de genadegaven te schenken terecht zouden beschouwen als het teken van een apostel, zouden zij geen twijfels hebben over de volmacht van Paulus op te treden als een door de Here uitverkoren en geautoriseerde gezant.

De afwijzing van de wet als heilsmiddel

In het evangelie dat Paulus in de synagogen en bij zijn andere ontmoetingen met zijn volksgenoten verkondigde, was niets zo aanstotelijk als zijn afwijzing van de wet van Mozes als de basis van behoudenis. Voor de Jood van die tijd was de wet het door God geschonken heilsmiddel bij uitnemendheid. Had Mozes niet gezegd: “De mens, die ze doet, zal daardoor leven” (Lev 18:5)? En: “het zal ons tot gerechtigheid zijn, wanneer wij heel dit gebod ijverig onderhouden” (Deut 6:25)? Hoe zou men iets kunnen inbrengen tegen de centrale plaats die het Jodendom de wet had gegeven? Geen wonder dat Stefanus terechtgesteld werd, toen men hem ervan verdacht iets tegen de wet te hebben gezegd. En ook dat de Joden in de synagoge in Antiochië zeer verontwaardigd waren, toen Paulus hun een weg van behoudenis door geloof in Jezus van Nazaret en niet door de wet voorhield. Een reactie waarop hij gedurende de rest van zijn leven meermalen zou stuiten. Met de Joodse waardering van de wet als de openbaring van Gods wil voor mensen, stemde Paulus volledig in. Hij was het met zijn volksgenoten eens, dat het het unieke voorrecht van Israël was de wet te hebben mogen ontvangen. Op zijn dialectische vraag: “Wat is dan het voorrecht van de Jood?” geeft hij ten antwoord: “In de eerste plaats toch dit, dat hun de woorden van God zijn toevertrouwd” (Rom 3:1,2). In zijn opsomming van de bijzondere voorrechten van Israël noemt hij ook “de heerlijkheid en de verbonden en de wetgeving en de eredienst”, die alle aan Gods openbaring bij de berg Horeb in de Sinaï herinneren. Hij laat geen twijfel bestaan over zijn grote achting voor de goddelijkheid van de wet, als hij schrijft: “Zo is dan de wet heilig, en ook het gebod is heilig en rechtvaardig en goed” (Rom 7:12). Als een wet ooit als heilsmiddel had kunnen dienen, zou de

door Mozes gegeven wet niet te overtreffen zijn: “Want indien er een wet gegeven was, die levend kon maken, dan zou inderdaad uit een wet de gerechtigheid voortgekomen zijn” (Gal 3:21).

Maar Mozes zelf geeft aan dat de wet pas een zegen wordt wanneer men haar volbrengt; want ongehoorzaamheid brengt de vloek. Niet de wetgeving, maar de gehoorzaamheid aan Gods geboden is van doorslaggevende betekenis: “want niet de hoorders van de wet zijn rechtvaardig bij God, maar de daders van de wet zullen gerechtvaardigd worden” (Rom 2:13). Het komt er op aan of een mens de wet volbrengt. En aan de hand van dit criterium, gaat het Joodse volk volgens Paulus niet vrij uit: “wij hebben immers tevoren Joden zowel als Grieken beschuldigd, dat zij allen onder de zonde zijn” (Rom 3:9). Als steun voor zijn negatieve oordeel over zijn volk, citeert hij ook het verwijt van de Here door de profeet Jesaja: “De ganse dag heb Ik mijn handen uitgestrekt naar een ongehoorzaam en tegensprekend volk” (Rom 10:21; Jes 65:1,2).

Bovendien bracht de gerichtheid op het volbrengen van de voorschriften van de wet in het toenmalige Jodendom haast onvermijdelijk met zich mee dat men de aandacht richtte op het uitwendige. En dat tot in alle bijzonderheden (zoals het geven van de tienden van zelfs de tuingewassen), daarbij voorbijgaand aan het geestelijke doel daarvan. Hoe absurd deze concentratie op het uitwendige kon zijn, liet Jezus zien in zijn verwijt dat men alleen de buitenkant van de schotel reinigde, evenals in zijn onvergetelijke karikatuur van de mens die een mug uit het water zeeft om te voorkomen dat hij iets onreins naar binnen krijgt, maar wel een hele kameel inslikt. Naar aanleiding van deze onevenwichtige geestesgesteldheid schreef Paulus: “Want niet hij is een Jood, die het uiterlijk is, en niet dát is besnijdenis, wat uiterlijk, aan het vlees, geschiedt, maar hij is een Jood, die het in het verborgene is, en de ware besnijdenis is die van het hart, naar de Geest, niet naar de letter” (Rom 2:28,29). Daarbij kwam de neiging om ieder afzonderlijk gebod te beschouwen als de gelegenheid iets toe te voegen aan een schat van verdiensten, die men in de loop van zijn leven bezig is bijeen te zamelen. Het leven werd gezien als een rekening, waarop alle goede en slechte daden als debet en credit in de boekhouding, genoteerd stonden. Op de oordeelsdag zou blijken of het eindsaldo positief of negatief was uitgekomen, met alle eeuwigdurende gevolgen van dien.

Deze zienswijze, dat de veelvuldige vervulling van sommige geboden het gebrek aan gehoorzaamheid aan andere zou kunnen compenseren, weerspiegelt de oppervlakkigheid in het toenmalige Jodendom. Want een mens dient in alle opzichten overeenkomstig de wil van de Here te leven, en niet in bepaalde gevallen. Alsof – om het voorbeeld dat Jacobus voor ogen had te citeren – het bewijzen van liefde aan welgestelde personen het gebrek aan zorg voor de armen en gebrekkigen goed zou kunnen maken! Hij verwijt hen die partijdig

zijn: "Want wie de gehele wet houdt, maar op één punt struikelt, is schuldig geworden aan alle geboden" (Jac 2:10). Paulus weerspreekt deze gemakkelijke houding met de woorden van Mozes: "Want allen, die het van werken van de wet verwachten, liggen onder de vloek; want er staat geschreven: Vervloekt is een ieder, die zich niet houdt aan alles, wat geschreven is in het boek van de wet, om dat te doen" (Gal 3:10; Deut 27:26). De Here vraagt immers een absolute en geen selectieve gehoorzaamheid. Als onvermijdelijk gevolg van dit streven een stel regels na te leven, gaat een mens steeds meer vertrouwen op wat hij zelf presteert. Nergens is dit zo duidelijk aangetoond als in Jezus' gelijkenis van de Farizeeër en de tollenaar. Zelfs in zijn bidden denkt de Farizeeër aan zichzelf; wat hij wel en niet doet, en dit in tegenstelling met anderen. Hij is hiermee zo in beslag genomen, dat hij blijkbaar geen besef heeft van zijn relatie met God, en de noodzaak zich afhankelijk te stellen van Zijn barmhartigheid. Paulus heeft deze houding voor ogen als hij schrijft: "Maar bij de wet gaat het niet om geloof, maar: wie dat doet, zal daardoor leven" (Gal 3:12). De tegenstelling tussen de Farizeeër en de tollenaar in Jezus' gelijkenis, ziet Paulus in het verschil tussen Joden en gelovige niet-Joden: "heidenen, die geen gerechtigheid najaagden, hebben gerechtigheid verkregen, namelijk gerechtigheid, die uit het geloof is; maar Israël, hoewel het een wet tot gerechtigheid najaagde, is aan de wet niet toegekomen. Waarom niet? Omdat het hierbij niet uitging van geloof, maar van vermeende werken ... Want ik betuig van hen, dat zij ijver voor God bezitten, maar zonder verstand. Want onbekend met Gods gerechtigheid en trachtende hun eigen gerechtigheid te doen gelden, hebben zij zich aan Gods gerechtigheid niet onderworpen" (Rom 9:30-10:3).

Zelfvertrouwen geeft aanleiding tot hoogmoed en zelfgenoegzaamheid; en de Jood was hier zeker niet vrij van, getuige Paulus' aanklacht aan hun adres in zijn brief aan de Romeinen: "Indien u zich dan Jood laat noemen, steunt op de wet, u beroemt op God, zijn wil kent, weet te onderscheiden waarop het aankomt, daar u onderwijs in de wet geniet, en u overtuigd houdt, dat u een leidsman van blinden bent, een licht voor hen, die in duisternis zijn, een opvoeder van onverstandigen en een leermeester van onmondigen, daar u in de wet de belichaming van de kennis en van de waarheid bezit – hoe nu, u, die een ander onderwijst, onderwijst u zichzelf niet ...?" (Rom 2:17-21).

"Wie zal mij verlossen?"

In Romeinen hoofdstuk 7 laat Paulus, aan de hand van zijn eigen ervaring, de wijze zien waarop de wet in het leven van mensen werkelijk functioneert. Er was een tijd dat hij in onschuld leefde, te jong om verantwoordelijk te zijn de wet van Mozes na te leven: "Ik heb eertijds geleefd zonder wet" (v.9). Maar wat gebeurde er toen hij begreep wat de wet eiste, bijvoorbeeld het gebod: "U zult niet begeren"? Niet alleen had Paulus van nature zijn menselijke verlangens, maar het verbod zelf prikkelde zijn drang naar het verbodene. Wat hem

werd ontzegd, verlangde hij des te meer. De woorden “U zult niet” stimuleerden zijn verlangen het te krijgen; met als gevolg een bittere teleurstelling: “uitgaande van het gebod, heeft de zonde mij misleid en door middel daarvan gedood” (v.11). Het mooie vooruitzicht dat de wet hem voor ogen had gesteld: “Doet dit en u zult leven” bleek een zinsbegoocheling te zijn, en hij voelde zich bij zijn ontzuivering een bedrogen mens: “het gebod, dat ten leven moest leiden, bleek voor mij juist ten dode te zijn” (v.10). Zijn ervaring is die van ieder mens, en illustreert zijn woorden in de brief aan de Korintiërs: “De doodsprikkel is de zonde en de kracht van de zonde is de wet” (1 Kor 15:56). Het zal zeker niet toevallig zijn, dat deze beschrijving sterk herinnert aan de ervaring van de eerste mensen in de hof van Eden. Adam en Eva hadden in onschuld geleefd vóór het opleggen van het gebod de vrucht van een bepaalde boom niet te eten. Het verbod had op Eva een prikkelende uitwerking, die nog sterker werd toen zij naar de boom ging om die veelbelovende vruchten wat beter te bekijken en “zag dat de boom begeerlijk was om daardoor verstandig te worden” (Gen 3:6). Achteraf heeft zij gezegd: “de slang heeft mij misleid”. En voor haar en Adam geldt: “het gebod, dat ten leven moest leiden, bleek juist ten dode te zijn”. Op deze wijze herhaalt zich in ieder mens, ondanks de belangrijke verschillen in de situatie, de zondeval van het eerste mensenpaar.

In de volgende passage gaat Paulus nader in op de werking van de innerlijke drang die tot zonde leidt. Hij begint met zijn toestand te vergelijken met de uitzichtloze toestand van een slaaf, die overgeleverd is aan de heerschappij van een meester aan wie hij volledig onderworpen is: “ik echter ben vlees, verkocht onder de zonde” (Rom 7:14). Dit is geen beschrijving van de toestand van een christen, en vormt een opvallend contrast met de bevrijding daaruit, waarover Paulus hiervoor had geschreven: “Laat dan de zonde niet langer als koning heersen in uw sterfelijk lichaam ... Want toen u slaven van de zonde was... Maar nu, vrijgemaakt van de zonde en in de dienst van God gekomen, hebt u tot vrucht uw heiliging en als einde het eeuwige leven ” (Rom 6:12,20,22). Dit zijn op zich voldoende aanwijzingen voor de aanname dat wat hierop volgt geen beschrijving is van de onvolmaaktheid van de volgeling van Christus, maar van de uitzichtloze toestand van de mens die zijn heil zoekt via de vervulling van de wet. Gods wet blijkt onmachtig te zijn vanwege een andere ‘wet’, d.w.z. de dwingende macht van de aangeboren driften, die werken in zijn lichaam: “naar de inwendige mens verlustig ik mij in Gods wet, maar in mijn leden zie ik een andere wet, die strijd voert tegen de wet van mijn verstand en mij tot krijgsgevangene maakt” (vzn. 22,23). Het gevolg is een gevoel van verloren zijn: “Ik, ellendig mens! Wie zal mij verlossen uit het lichaam van deze dood?”, of, zoals de NBV weergeeft: “Wie zal mij, ongelukkig mens, redden uit dit bestaan dat beheerst wordt door de dood?” (v.24). Zo blikte Paulus terug op zijn vroegere heilloze toestand vanuit de nieuwe situatie, waarin hij kan zeggen: “Zo is er dan nu geen veroordeling voor hen, die in Christus Jezus

zijn” (Rom 8:1). Want de mening dat Paulus tot deze volstrekte afwijzing van de wet van Mozes als heilsmiddel is gekomen als gevolg van zijn teleurstellende, geestelijke ervaring als Farizeeër, zou ongegrond zijn. Wat de woorden van Christus bij zijn verschijning aan Paulus op de weg naar Damascus ook mogen betekenen – “Het valt u zwaar tegen de prikkels achteruit te slaan” (Hand 26:14) – alles wijst erop dat hij geheel en al toegewijd was aan de godsdienst waarmee hij was grootgebracht. Hij schetst het loslaten ervan als van een ‘winst’, die hij ‘prijsgegeven’ heeft omdat hem er iets oneindig veel groters voor in de plaats werd aangeboden: “Maar alles wat mij winst was, heb ik om Christus’ wil schade geacht ... Omwille van Hem heb ik dit alles prijsgegeven en houd het voor vuilnis, opdat ik Christus moge winnen, en in Hem moge blijken niet een eigen gerechtigheid, uit de wet, te bezitten, maar de gerechtigheid door het geloof in Christus” (Flp 3:7-9). Alleen vanuit deze nieuwe heilssituatie heeft hij zijn vroegere levenswijze op zijn juiste waarde kunnen beoordelen, de werkelijke uitwerking van de wet in het Joodse verlossingsschema kunnen doorgronden, en de uitzichtloosheid ervan peilen. En juist daarom is het voor hem zo uiterst triest wanneer zijn medegelovigen, door een gebrek aan zijn inzicht, zich willen overgeven aan wat voor hem ‘vuilnis’ is geworden? Als zij menen door de wet gerechtvaardigd te worden, waarom zijn zij dan eerst voor hun rechtvaardiging tot geloof gekomen in Christus? Zo luidt Paulus’ verwijt in deze brief aan de Galaten, als hij overgaat van de crisis in Antiochië tot de gevolgen van een terugkeer tot de wet. Want “Wij, geboren Joden, en geen zondaars uit de heidenen, wetende, dat de mens niet gerechtvaardigd wordt uit werken van de wet, maar door geloof in Christus, zijn ook zelf tot het geloof in Christus Jezus gekomen, om gerechtvaardigd te worden uit het geloof in Christus en niet uit werken van de wet” (Gal 2:16). Hoe zou hij ooit zijn vroegere levenswijze, die hij zo grondig had afgebroken toen Christus hem verscheen, weer op het oude fundament kunnen opbouwen? “Immers, indien ik hetgeen ik afgebroken heb, weer opbouw, bewijs ik daardoor, dat ik zelf een overtreders ben” (v.18). Hij is voor de wet gestorven, om voortaan met Christus te leven; van een terugkeer tot zijn vroegere levenswijze kan geen sprake zijn. Maar waarom heeft Mozes dan van de wet gezegd: “de mens die ze doet, zal daardoor leven”? Heeft God, om welke reden ook, hiermee een mogelijkheid voorgespiegeld die achteraf een illusie is gebleken? Het antwoord moet zijn dat Paulus deze woorden citeert zoals zij in het toenmalige Joodse verlossingssysteem golden, en niet volgens hun oorspronkelijke bedoeling. De wet had de Israëlieten bewust moeten maken van hun zonden, juist opdat zij zouden inzien dat zij alleen behouden konden worden door op de vergevensgezindheid van God te vertrouwen. De wet was niet gegeven als een instrument om eigen gerechtigheid te bewerkstelligen, maar om Gods volk tot een steeds groter geloof in Hem te brengen. Gevoed door menselijk hoogmoed hadden de Joden Gods doel met de wet radicaal miskend, en een godsdienstig systeem opgebouwd dat niet beantwoordde aan zijn oorspronkelijke functie.

A.H.

